

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

چشم روشنی منتظران

نویسنده:

محمد تقی موسوی اصفهانی

ناشر چاپی:

مسجد مقدس جمکران

ناشر دیجیتال:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

۵	فهرست
۶	چشم روشنی منتظران : بازنویسی کتاب نورالابصار فی فضیله الانتظار
۶	مشخصات کتاب
۶	اشاره
۱۲	اشاره
۱۲	مقدمه ناشر
۱۴	شرح حال مؤلف
۱۸	مقدمه مؤلف
۲۰	پیشگفتار
۲۲	مقصد اول فضیلت و ثواب انتظار
۳۴	مقصد دوم وجوب انتظار و شرط قبولی اعمال
۳۹	مقصد سوم: معنای انتظار
۴۵	خاتمه
۵۲	فهرست منابع
۵۶	درباره مرکز

چشم روشنی منتظران : باز نویسی کتاب نور الابصار فی فضیله الانتظار

مشخصات کتاب

سرشناسه : اصفهانی محمد تقی ۱۲۶۲ - ۱۳۰۸.

عنوان قراردادی : نور الابصار و فضیله الانتظار

عنوان و نام پدید آور : چشم روشنی منتظران : باز نویسی کتاب نور الابصار فی فضیله الانتظار / مولف محمد تقی موسوی اصفهانی ؛ تحقیق مجتبی حداد .

مشخصات نشر : قم : مسجد مقدس جمکران ، ۱۳۸۸.

مشخصات ظاهری : ۴۸ ص.

شابک : ۵۰۰۰ ریال ۹۷۸-۹۶۴-۹۷۳-۲۲۳-۷

وضعیت فهرست نویسی : فایا

موضوع : محمد بن حسن (عج)، امام دوازدهم ۲۵۵ق -

موضوع : مهدویت -- انتظار

موضوع : مهدویت -- انتظار -- ثواب

موضوع : مهدویت -- انتظار

شناسه افزوده : حداد، مجتبی، ۱۳۴۷ - مصحح، ویراستار

شناسه افزوده : مسجد جمکران (قم)

رده بندی کنگره : BP۲۲۴/۴/الف ۶ن ۹ ۱۳۸۸

رده بندی دیویی : ۲۹۷/۴۶۲

شماره کتابشناسی ملی : ۱۷۴۲۸۲۵

ص: ۱

اشاره

معرفی و احیاء آثار بزرگان دین و علماء گذشته ضروری است تا زحمات آن عزیزان بر نسل کنونی و آیندگان روشن و چراغ راه پژوهشگران و اندیشمندان گردد.

اثر پیش رو بازنویسی کتاب شریف «نورالابصار فی فضیله الانتظار» تألیف حضرت آیت الله محمد تقی موسوی اصفهانی رحمه الله است که توسط عزیزان پژوهشگر «مؤسسه پژوهشی تعالی تحقیق و بازنویسی گردیده است.

از زحمات حجج اسلام مجتبی حداد، احمد سعیدی و برادران همکار در واحد پژوهش و تألیف انتشارات؛ به ویژه حجت الاسلام رضا دیلمی و آقای امیرسعید سعیدی قدردانیم.

امید است مورد رضایت حضرت حقّ و تأیید حضرت صاحب الزمان «عجل الله تعالی فرجه الشریف» قرار گیرد.

مدیر مسؤول انتشارات مسجد مقدّس جمکران حسین احمدی

مؤلف این کتاب، حضرت آیت الله حاج سید محمد تقی موسوی اصفهانی رحمه الله مشهور به احمد آبادی است که کتاب معروف «مکیال المکارم فی فوائد الدعاء للقائم علیه السلام» از تألیفات گرانقدر وی می باشد.

مرحوم مؤلف در سال ۱۳۰۱ ه.ق در اصفهان به دنیا آمد، پدر بزرگوارش مرحوم سید میرزا عبدالرزاق موسوی امام جماعت مسجد و مرقد مطهر سید اسماعیل علیه السلام و از علمای بنام اصفهان بوده که در تاریخ ۱۳۱۹ ه.ق رحلت نموده است.

آیت الله محمد تقی اصفهانی که در خانواده علم و تقوی چشم به جهان گشوده بود، راه پدر گرامی خود را انتخاب و در سلک روحانیت در آمده، به شاگردی پدرش پرداخت.

مرحوم مؤلف پله های ترقی را در دانش و دیانت به سرعت طی نموده، با استفاده از محضر علمای بزرگ اصفهان، خود از دانشمندان مشهور و مجتهدان بنام آن دیار گردید و به جهت زندگی ساده و پرهیز از هرگونه پیرایه و رفاه مادی، به همراه قناعت و مجاهدت نفس، مورد علاقه مردم متدین اصفهان قرار گرفت، لذا پس از رحلت پدر بزرگوارش و به جای ایشان، امامت جماعت مردم را عهده دار شد.

مؤلف گرانقدر با وجود آنکه کمتر از ۵۰ سال در این دنیا زندگی نمود، لیکن با پشتکار و تلاش فراوان همراه با خلوص نیت و تهذیب نفس، از همان سنین جوانی، گویا دوران پیری را نیز پشت سر گذاشت؛ به گونه ای که آثار و تألیفات ارزشمندی را از علوم و معارف اهل بیت علیهم السلام به شیعیان و مسلمانان عرضه نمود.

در میان فعالیت های علمی و تبلیغی این عالم فرزانه، توجه خاص ایشان به معارف اهل بیت علیهم السلام به ویژه حضرت ولی عصر امام زمان - عجل الله تعالی فرجه الشریف - بیش از همه جلب نظر می کند که یکی از آنها همین کتاب در دست شما می باشد.

کتاب حاضر به نام «نور الابصار فی فضیله الانتظار»^(۱) که بنا به نوشته خودشان تقریباً گزیده بخشی از کتاب مشهور «مکیال المکارم فی فوائد الدعاء للقائم علیه السلام» است، آیات و روایاتی را در مورد وجوب و فضیلت انتظار، طلب فرج امام زمان - عجل الله تعالی فرجه الشریف - و آثار و فوائد آن را به طور خلاصه و مختصر گردآوری نموده، ولی چون آن کتاب به زبان عربی می باشد، این را برای فارسی زبان ها به نگارش درآورده است.

ص: ۱۰

۱- ۱. به معنای «نور دیدگان، در فضیلت و پاداش انتظار امام زمان علیه السلام» که ما آن را به «چشم روشنی منتظران» نام نهادیم.

مرحوم مؤلف کتاب های زیادی در تفسیر و فقه، اخلاق و ادبیات و غیره به رشته تحریر درآورده است که کتاب های ایشان پیرامون امام زمان علیه السلام از این قرار است:

۱ - مکیال المکارم فی فوائد الدعاء للقائم علیه السلام؛ در دو جلد به زبان عربی که توسط حجّت الاسلام و المسلمین سید مهدی حائری قزوینی ترجمه شده و انتشارات مسجد مقدّس جمکران بارها آن را چاپ کرده و مورد توجه مشتاقان امام زمان علیه السلام قرار گرفته است.

۲ - نور الابصار فی فضیله الانتظار؛

۳ - وظیفه الانام فی زمن غیبه الامام علیه السلام؛

۴ - کنز الغنائم فی فوائد الدعاء للقائم علیه السلام؛

این سه کتاب اخیر بر خلاف نام آنها که عربی است، به زبان فارسی نگاشته شده، لکن از آنجا که از تاریخ تألیف آن سال ها می گذرد، به سفارش مدیریت محترم انتشارات مسجد مقدّس جمکران و توسط مؤسسه پژوهشی تعالی از روی نسخه اصلی (۱) آن که به خط زیبای مرحوم مؤلف بود بازنویسی و آماده چاپ گردید که اینک انتشارات مسجد مقدّس جمکران آن را به چاپ رسانیده است.

ص: ۱۱

۱-۲. نسخه خطی کتاب را از کتاب خانه مسجد اعظم قم که اینک {سال ۱۳۸۷} در مدرسه فیضیه مستقر می باشد دریافت نمودیم و همین جا از مسئولان محترم آن تقدیر و تشکر به عمل می آید.

مرحوم مؤلف پس از عمر کوتاه اما پر برکت خود؛ یعنی در سن ۴۷ سالگی، در تاریخ ۱۳۴۸ ه.ق در شهر اصفهان وفات یافت و در قبرستان معروف تخت فولاد آن شهر به خاک سپرده شد.

مرقد شریف این عالم ربانی اینک در جنب گلزار شهدای دفاع مقدس شهر شهید پرور اصفهان واقع شده و گنبد و بارگاه ایشان محل زیارت مشتاقان و اردتمندان امام زمان علیه السلام می باشد.

ان شاء الله خداوند متعال، روح آن مرحوم را با اولیای خودش محشور و از زمره یاوران و اصحاب امام زمان علیه السلام قرار دهد آمین.

مؤسسه پژوهشی تعالی

ص: ۱۲

مقدمه مؤلف

بسم الله الرحمن الرحيم

وهو حسبي

الحمد لله المنعم المتّان، الذي جعل انتظار مولانا صاحب الزمان، افضل عبادات اهل الايمان و الصلاه على نبيه و صفيه محمد الذي نزل عليه القرآن و على آله المعصومين، امناء الرحمن و حجج الله على الإنس و الجنّ و لعنه الله على اعدائهم؛ اهل الكفر و الطغيان.

اما بعد؛ اين بنده شرمنده گناهكار(۱) محمد تقی بن عبدالرزاق موسوی اصفهانی «که خداوند متعال هر دو آنان را عفو فرماید» به برادران ایمانی عرض می نماید:

از آنجا که در این روزگار، انتظار فرج و ظهور آخرین امام از خاندان امامان پاک علیهم السلام از افضل عبادات است؛ امامی که خداوند متعال، وی را برای خونخواهی و انتقام از اشرار و کافران ذخیره نموده است؛ یعنی

ص: ۱۳

۱- ۳. کلماتی همچون: «بنده، حقیر، احقر، شرمنده، جانی، سراپا تقصیر و ...» تعییراتی است که بندگان خالص و مخلص خداوند در برابر حقّ تعالی به کار می برند؛ یعنی همیشه خود را خطاکار و گناهکار و شرمنده می بینند و اشتباه خود را جنایت می دانند. به همین جهت است که عالم بزرگواری؛ چون آیت الله محمد تقی اصفهانی، چنین القابی را برای خود به کار می برد.

امام غایب از نظر حضرت مهدی حجت بن الحسن العسکری - عجل الله تعالی فرجه الشریف - آن امام قائمی که همه در انتظار قیام اویند؛ لذا برای خدمت به آن امام بزرگوار و به جهت راهنمایی مردم به این امر جلیل و مهم، برخی از اخبار و روایات امامان معصومین علیهم السلام در فضیلت انتظار را در این مختصر جمع نمودم.

امید آن دارم که در روزِ شمار(۱) از انصار و یاران آن امام نیکان قرار بگیرم.

نام کتاب را «نورالابصار فی فضیله الانتظار» نهاده و آن را با یک مقدمه و سه مقصد و یک خاتمه مرتب نمودم.

ص: ۱۴

۱-۴. روزِ شمار» ترجمه عبارت «یوم الحساب» می باشد که در آیات متعددی از قرآن کریم به آن اشاره شده است؛ از جمله سوره ص، آیه ۱۶ و نیز آیه ۲۶.

بدان که مؤمن باید نیت و قصدش در انتظار امام زمان - عجل الله تعالی فرجه الشریف - فرمانبرداری از خداوند جهانیان و محض محبت رسول خدا و امامان معصوم «صلوات الله عليهم اجمعین» باشد، تا به این وسیله به همه ثواب های انتظار نایل گردد و رستگار شود، ان شاء الله. (۱)

ص: ۱۵

۱- ۵. چرا که اخلاص در هر کاری یعنی انجام عمل فقط برای خدا، و برای رسیدن به ثواب های وعده داده شده الهی بخصوص این عمل شریف، چنان که در آینده توضیح داده خواهد شد.

مقصد اول فضیلت و ثواب انتظار

بیان برخی از روایات و اخباری که در ثواب و فضیلت انتظار، از معصومین علیهم السلام نقل شده است.

در کمال الدین (۱) از حضرت صادق علیه السلام روایت شده که فرمودند:

«هر یک از شما که با ایمان بمیرد و در حال انتظار باشد، مثل کسی است که در خیمه حضرت قائم علیه السلام و در خدمت آن جناب باشد». (۲)

امام صادق علیه السلام در حدیث دیگری از پدران خود و از حضرت امیرالمؤمنین «علیهم السلام» روایت نموده است که ایشان فرمودند:

«هر که انتظار فرج ما را داشته باشد؛ مانند کسی است که در راه خدا در خون خودش غلطیده باشد». (۳)

ص: ۱۷

۱- ۶. کمال الدین و تمام النعمه» از تألیفات مشهور ابو جعفر محمد بن علی بن الحسین بن موسی بن بابویه قمی، معروف به شیخ صدوق متوفی ۳۸۱ ق است که پیرامون امام زمان علیه السلام نگاشته شده است. این حدیث در ج ۲، ص ۶۴۴ آمده است.

۲- ۷. متن حدیث: «من مات منکم علی هذا الامر منتظراً له کان کمن کان فی فسطاط القائم علیه السلام»؛ «غیبت نعمانی»، ص ۲۰۰؛ «المحاسن»، ج ۱، ص ۱۷۳؛ «اعلام الدین»، ص ۴۴۹؛ «بحار الانوار»، ج ۵، ص ۱۲۵؛ «الوافی»، ج ۲، ص ۴۴۱.

۳- ۸. المنتظر لامرنا کالمتشحط بدمه فی سبیل الله» - «بحار الانوار»، ج ۵۲، ص ۱۲۳ و ج ۶۵، ص ۶۱؛ «کمال الدین و تمام النعمه»، ج ۲، ص ۶۴۵.

همچنین امام صادق علیه السلام فرمودند:

«خوشا به حال شیعیان قائم ما که در زمان غیبت ایشان، انتظار ظهور او را داشته باشند و در زمان ظهورش نیز، اطاعت او نمایند، هم اینان هستند که اولیای خدایند(۱) و در روز جزا، هیچ ترس و حزنی ندارند.»(۲)

از رسول خدا صلی الله علیه و آله روایت شده که فرمودند:

«افضل عبادت ها، انتظار فرج داشتن است.»(۳)

در کتاب بحار الانوار(۴) از عبدالحمید واسطی(۵) نقل شده که می گوید:

به حضرت امام محمد باقر علیه السلام عرض کردم: ما به جهت انتظار این امر از کسب و کار و بازار خود دست برداشته ایم؛ به گونه ای که نزدیک است برخی از ما به گدایی دچار شویم.

امام باقر علیه السلام فرمودند:

ص: ۱۸

۹- ۱. اشاره به آیه شریفه ۶۲ سوره یونس: «أَلَمْ يَأْنِ لِلَّذِينَ آمَنُوا لِيُتَوَكَّلُوا عَلَى اللَّهِ لَا يَخَوْفُ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ» آگاه باشید {دوستان و} اولیای خدا، نه ترسی دارند و نه غمگین می شوند!

۲- ۱۰. کمال الدین»، ج ۲، ص ۳۵۷؛ «بحار الانوار»، ج ۵۲، ص ۱۴۹.

۳- ۱۱. بحار الانوار»، ج ۵۲، ص ۱۲۵؛ «کمال الدین و تمام النعمه»، ج ۱، ص ۲۸۷.

۴- ۱۲. کتاب شریف «بحار الانوار» تألیف عالم بزرگوار شیعه علامه محمد باقر مجلسی در قرن ۱۲ ه. ق است که بسیاری از احادیث معصومین علیهم السلام را در موضوعات مختلف جمع آوری نموده و در چاپ های متعددی منتشر شده است و معروف ترین آن چاپ ۱۱۰ جلدی بیروت می باشد.

۵- ۱۳. عبدالحمید واسطی از اصحاب امام باقر و امام صادق علیهما السلام می باشد، از سؤال و جوابی که کرده معلوم می شود از شیعیان دوازده امامی بوده است. «رجال شیخ طوسی»، ص ۲۱۴؛ «خاتمه المستدرک»، ج ۸، ص ۱۱۵؛ «معجم رجال الحدیث»، ج ۱۰، ص ۳۰۹.

«ای عبدالحمید! آیا گمان می کنی، کسی که در راه خدا چنین کند، خداوند فرج و گشایش به او نمی دهد؟ آری، به خدا قسم که گشایش و فرج خواهد داد. خدا رحمت کند بنده ای را که خودش را برای یاری ما آماده نگه می دارد، خدا رحمت کند بنده ای را که امر ما را احیا می کند».

عرض کردم: اگر پیش از ظهور قائم شما، در حال انتظار بمیرم چه ثوابی دارم؟

امام فرمود: «هر یک از شما که در حال انتظار حضرت قائم علیه السلام از دنیا برود و عزم یاری کردن ایشان را در زمان ظهورش داشته باشد؛ مثل کسی است که در رکاب او جهاد کرده و شهید شده باشد».(۱)

از حضرت امام زین العابدین علیه السلام نقل شده که فرمودند:

«انتظار فرج داشتن، از افضل اعمال است».(۲)

در کتاب «احتجاج»(۳) نیز از امام زین العابدین علیه السلام روایت شده که به ابوخالد کابلی فرمودند: «زمان غیبت ولی خدا، طولانی خواهد شد،

ص: ۱۹

۱- ۱۴. کافی»، ج ۸، ص ۸۰؛ «بحارالانوار»، ج ۵۲، ص ۱۲۶؛ «الصراط المستقیم»، ج ۲، ص ۲۶۲؛ «کمال الدین و تمام النعمه»، ج ۲، ص ۶۴۴؛ «المحاسن»، برقی، ج ۱، ص ۱۷۳.

۲- ۱۵. کمال الدین و تمام النعمه»، ج ۲، ص ۶۴۴؛ «بحارالانوار»، ج ۵۲، ص ۱۲۸؛ البته بیشتر منابع این حدیث را به رسول خدا صلی الله علیه و آله اسناد داده اند.

۳- ۱۶. کتاب «احتجاج» تألیف ابومنصور احمد بن علی بن ابی طالب الطبرسی از علمای قرن ۶ ه.ق.

همان که دوازدهمین وصی رسول خداصلی الله علیه وآله و امام بعد از آن جناب است. ای اباخالد! به درستی که مؤمنانی که در زمان غایب بودن او می باشند و اعتقاد و یقین به امامت وی دارند و انتظار زمان ظهورش را می کشند، از اهل هر زمانی بهترند؛ زیرا که خداوند تبارک و تعالی؛ چنان عقل و معرفت و هوشی به آنها عطا می فرماید که غایب بودن امامشان با حضور او، نزد آنها یکسان است، و آنان را در آن زمان به منزله کسانی قرار داده که در خدمت رسول خداصلی الله علیه وآله با کافران و به وسیله شمشیر، جهاد نموده اند. ایشان مؤمنان خالص و شیعیان حقیقی ما هستند و به راستی که دعوت کنندگان به سوی دین خدای عزوجل در آشکار و نهان می باشند». (۱)

و در خبر دیگر است که فرمودند: (۲) «هر مؤمنی که در زمان غیبت قائم ما بر ولایت ما ثابت بماند، حقّ تعالی ثواب هزار شهید را به او عطا می فرماید، که مثل شهدای بدر و احد باشند». (۳)

مؤلف گوید: چون باقی بودن بر حال انتظار، لازمه ثبوت بر ولایت و علامت آن است؛ لذا می توان این ثواب ها را بر آن اثبات نمود.

ص: ۲۰

۱- ۱۷. بحارالانوار»، ج ۳۶، ص ۳۸۶ و ج ۵۲، ص ۱۲۲؛ «احتجاج»، ج ۲، ص ۳۱۷؛ «اعلام الوری»، ص ۴۰۷؛ «کمال الدین و تمام النعمه»، ج ۱، ص ۳۱۹.

۲- ۱۸. علی بن الحسین، امام سجاد «علیه السلام».

۳- ۱۹. بحارالانوار»، ج ۵۲، ص ۱۲۵؛ «اعلام الوری»، ص ۴۲۸؛ «الدعوات»، ص ۲۷۴؛ «منتخب الانوار»، ص ۷۹؛ «کشف الغمه»، ج ۲، ص ۵۲۲.

در کتاب کمال الدین، (۱) از صقر بن ابی دلف (۲) روایت شده که می گوید:

از حضرت امام محمد تقی علیه السلام شنیدم که فرمودند:

«امام بعد از من پسر من علی است، امر او امر من و گفتار او گفتار من و اطاعت او اطاعت من است. امام بعد از او پسرش حسن است، امر او امر پدرش علی می باشد، قول او قول پدرش و طاعت او طاعت پدرش است.»

آنگاه ساکت شدند، عرض کردم: یا بن رسول الله! پس امام بعد از امام حسن عسکری علیه السلام کیست؟

حضرت گریه شدیدی نموده؛ آنگاه فرمودند:

«به درستی که امام بعد از امام حسن عسکری علیه السلام، پسر اوست؛ که قائم به حق و منتظر است.»

گفتم: یا بن رسول الله! چرا او را قائم می نامند؟

فرمودند: «زیرا زمانی قیام می فرماید که نام او از میان رفته باشد و بیشتر معتقدین به امامت او، به جهت غیبت طولانی، از دین برگردند.»

ص: ۲۱

۱- ۲۰. کمال الدین و تمام النعمه»، ج ۲، ص ۳۷۸.

۲- ۲۱. الصقر بن ابی دلف الکرخی که از امام محمد تقی و امام هادی علیهما السلام احادیثی نقل کرده است. - «معجم رجال حدیث»، ج ۱۰، ص ۱۵۲.

گفتم: چرا او را منتظر نامند؟

فرمودند: به جهت آنکه برای او غیبتی اتفاق می افتد که آن روزگاران بسیار می شود و زمان آن طول می کشد، پس مؤمنان خالص به انتظار او باقی می مانند، و شک کنندگان او را انکار می کنند، و انکار کنندگان ذکر او را استهزا می نمایند. کسانی که برای ظهورش وقت معین می کنند، دروغ گو می باشند و کسانی که عجله می کنند هلاک می شوند؛ یعنی از دین بر می گردند؛ اما کسانی که فرمانبردار امامان خود هستند؛ (یعنی چون و چرا نمی کنند و به دستورالعمل امامان دین رفتار می کنند) نجات می یابند. (۱)

مؤلف گوید: مراد از عجله ای که باعث هلاکت می شود را در مقدمه کتاب «کنز الغنائم» بیان نموده ام. (۲)

از حضرت امیرمؤمنان علیه السلام روایت است که فرمودند: «منتظر فرج باشید و از رحمت خداوند ناامید نباشید؛ به درستی که پسندیده ترین اعمال به سوی حق تعالی، انتظار فرج است». (۳)

از حضرت صادق علیه السلام روایت شده که فرمودند:

ص: ۲۲

۱- ۲۲. الصراط المستقیم، ج ۲، ص ۲۳۰؛ «بحار الانوار»، ج ۵۱، ص ۱۵۷؛ «کفایه الاثر»، ص ۲۸۳؛ «کمال الدین و تمام النعمه»، ج ۲، ص ۳۷۸.

۲- ۲۳. کنز الغنائم فی فوائد الدعاء للقائم علیه السلام.

۳- ۲۴. بحار الانوار، ج ۵۲، ص ۱۲۳؛ «الخصال»، شیخ صدوق، ج ۲، ص ۶۱۶؛ «تحف العقول»، ص ۱۰۴.

«اگر هر یک از شما در حالی بمیرد که انتظار ظهور امام زمان علیه السلام را داشته باشد؛ مانند کسی است که با حضرت قائم علیه السلام و در خیمه آن حضرت باشد».

آنگاه اندکی سکوت کرده و سپس فرمودند:

«بلکه مانند کسی است که در رکاب او جهاد کند».

و سپس فرمودند: «نه، به خدا قسم! بلکه مانند کسی است که در رکاب حضرت رسول خدا صلی الله علیه و آله شهید شده باشد».^(۱)

حقیر گوید: در این حدیث، سه درجه از ثواب را به تدریج ذکر فرموده اند که برای منتظران ظهور حضرت قائم - عجل الله تعالی فرجه الشریف - خواهد بود.

در کتاب بحارالانوار از حضرت امیرمؤمنان علیه السلام حدیث روایت شده که خلاصه اش چنین است:

خداوند متعال به کسانی که در زمان غیبت امام، انتظار ظهور او را دارند و دین خود را محکم نگاه می دارند، ثواب و پاداش واقعی و کامل را عطا می فرماید؛ مانند آنچه که در مقابل عمل به احکام واقعی و عبادات صحیح قرار داده است؛ گرچه آنها به سبب غایب بودن آن حضرت، دسترسی به فهمیدن حکم های واقعی و عبادات حقیقی نداشته باشند.

ص: ۲۳

یعنی به ازای اعمال و عبادات ظاهریه که مطابق تکلیف فعلی خود به جا می آورند، اجر و ثواب اعمال و عبادات کامل حقیقی را مرحمت می فرماید، به واسطه فضیلت زیادی که انتظار ظهور امام علیه السلام دارد.

در کتاب «نجم الثاقب» (۱) از کتاب غیبت شیخ طوسی رحمه الله (۲) نقل کرده که مفضل (۳) می گوید:

در خدمت امام صادق علیه السلام سخنی از قائم - عجل الله تعالی فرجه الشریف - ذکر کردیم و اینکه اگر کسی از اصحاب ما بمیرد و انتظار امام زمان علیه السلام را داشته باشد، حضرت فرمودند:

«آنگاه که حضرت قائم علیه السلام ظهور فرمایند، شخصی بر سر قبر مؤمن می آید و به او می گوید: ای فلانی! به درستی که صاحب و امام تو ظهور کرده است، پس اگر خواهی که به او ملحق شوی، ملحق شو و اگر می خواهی در نعمت پروردگارت باقی بمانی پس همین جا اقامت داشته باش.» (۴)

ص: ۲۴

۱- ۲۶. کتاب «نجم الثاقب» تألیف مرحوم محدث میرزا حسین نوری در قرن ۱۳ می باشد که در احوال امام زمان علیه السلام نگاشته شده است.

۲- ۲۷. غیبت طوسی، ص ۴۵۸. «کتاب الغیبه» تألیف شیخ الطائفه ابو جعفر محمد بن الحسن الطوسی معروف به شیخ طوسی {۳۸۵ - ۴۶۰ ه. ق.}

۳- ۲۸. مفضل بن عمر از یاران نزدیک امام صادق علیه السلام می باشد که گاه مورد حسد برخی قرار گرفته و برخی دیگر نیز او را به غلو نسبت داده و تضعیف نموده اند. «احکام المحبوسین فی الفقه الجعفری»، ص ۱۵؛ «رجال ابن غضائری»، ج ۶، ص ۲۵۶؛ «رجال ابن داود»، ص ۵۱۸؛ «رجال علامه»، ص ۲۵۸.

۴- ۲۹. بحار الانوار، ج ۵۳، ص ۹۱؛ «الخرائج و الجرائح»، ج ۳، ص ۱۱۶۶؛ «غیبت طوسی»، ص ۴۵۸؛ «منتخب الاثر فی الامام الثانی عشر»، حضرت آیت الله صافی گلپایگانی؛ «میزان الحکمه»، ج ۲، ص ۱۰۳۶.

مؤلف گوید: از این حدیث ظاهر می شود که مسئله زنده شدن در زمان ظهور آن بزرگوار، یکی از فواید انتظار است؛ چنان که این فایده در دعای برای آن حضرت نیز وارد شده است. (۱)

از ابی حمزه (۲) روایت شده است که می گوید: به حضرت صادق علیه السلام عرض کردم: فدایت شوم! من پیر و بی قوه شده ام و اجلم نزدیک شده است و می ترسم پیش از وقوع امر فرج شما بمیرم.

حضرت فرمودند: «ای اباحمزه! هر کسی که به ما ایمان بیاورد و حدیث ما را تصدیق کند و منتظر زمان فرج ما باشد، مثل کسی می ماند که در زیر علم حضرت قائم - عجل الله تعالی فرجه الشریف - شهید شده باشد؛ بلکه ثواب کسی را دارد که در رکاب حضرت رسول صلی الله علیه و آله شهید شده باشد». (۳)

در حدیث دیگری از آن حضرت روایت شده که فرمودند:

ص: ۲۵

---

۱ - ۳۰. بحارالانوار، ج ۹۹، ص ۱۱۱؛ «مفاتیح الجنان»، دعای عهد؛ «مصباح المتهدج»، ص ۲۲۷؛ «المزار الکبیر»، ص ۶۶۳؛ «الاقبال»، ج ۱، ص ۲۳۹؛ «مصباح کفعمی»، ص ۵۵۰؛ «بلد الامین»، ص ۸۲.

۲ - ۳۱. ابوحمزه ثمالی، که نام وی ثابت بن دینار می باشد؛ از اصحاب خاص امامان بوده که هم از امام سجاده علیه السلام و هم امام باقر علیه السلام و هم امام صادق علیه السلام و امام کاظم علیه السلام روایت نقل کرده است. از امام رضا علیه السلام نقل شده که ابوحمزه ثمالی، در زمان خودش مانند لقمان در زمانش بوده که چهار امام را خدمت نموده است. «تاریخ الفقهاء و الرواه»، ج ۱۴، ص ۷۰؛ «رجال کشی»، ص ۲۰۱؛ «رسائل شهید ثانی»، ج ۲، ص ۹۲۳.

۳ - ۳۲. بحارالانوار، ج ۲۷، ص ۱۳۸ و ج ۶۵، ص ۱۴۱؛ «تأویل الآیات»، ص ۶۴۰.

«هر یک از شماها که بمیرد؛ در حالی که انتظار فرج را داشته باشد، نزد حقّ تعالی افضل است از بسیاری از شهیدان بدر و احد».(۱)

در برهان(۲) از مسعده(۳) روایت شده که گفته است:

در محضر مبارک حضرت صادق علیه السلام بودم که پیرمردی خمیده وارد شد؛ در حالی که به عصای خود تکیه نموده بود، سلام کرد و حضرت نیز جواب سلامش را دادند؛ آنگاه عرض کرد: یا بن رسول الله! دست خود را بدهید تا من ببوسم.

حضرت دست خود را دادند و او بوسید؛ آنگاه شروع به گریه کرد.

حضرت صادق علیه السلام فرمودند:

«ای شیخ و ای پیرمرد! چرا گریه می کنی؟»

عرض کرد: فدایت شوم! به اندازه صد سال است که عمرم در انتظار قائم شما گذشته است؛ هر ماهی که نو می شود، می گویم در این ماه ظاهر می شود، و هر سالی که تازه می شود، می گویم در این سال واقع می شود؛ اکنون پیر و ناتوان شده ام و اجلم فرا رسیده؛ ولی هنوز به مراد دل خود نرسیده ام و ظهور فرج شما را ندیده ام.

«مؤلف گوید:

ص: ۲۶

۱- ۳۳. این حدیث از امام سجاد علیه السلام روایت شده است.

۲- ۳۴. کتاب «البرهان فی تفسیر القرآن» علامه سید هاشم بحرانی.

۳- ۳۵. نام وی مسعده بن صدقه از اصحاب امام صادق علیه السلام می باشد.

گذشت عمر من اندر فراق یار دریغ

ز هجر غرقه خون شد دل فکار دریغ

شد از فراقش روز من سیاه چون شب تار

گذشت عمر و بمردم در انتظار، دریغ»

پس چرا گریه نکنم و حال آنکه بعضی از شما (اهل بیت علیهم السلام) را پراکنده در اطراف زمین و بعضی دیگر را کشته به ظلم اعدای دین می بینم؟

حضرت صادق علیه السلام نیز گریان شدند و فرمودند:

«ای شیخ! اگر زنده ماندی تا زمانی که قائم ما را ببینی، به مقام رفیع بسیار عالی خواهی رسید و اگر پیش از ظهور آن حضرت و در انتظار ایشان مُردی، پس در روز قیامت در زمره آل محمّد «صلوات الله علیهم اجمعین» محشور خواهی شد. و آل محمّد «صلی الله علیه و آله» ما هستیم که امر نموده که همه به ما تمسک نمایند، در آنجا که فرمود:

«أَنْتِ مَخْلَفٌ فِيكُمْ الثَّقَلَيْنِ فَتَمَسَّيْ كَوَا بَهُمَا لَنْ تَضَلُّوْا؛ كِتَابُ اللهِ وَ عِترتی اهل بیتی»؛^(۱) به درستی که من دو چیز بزرگ عالی مقام در میان شما می گذارم، پس به آنها متوسل شوید تا هیچ وقت گمراه

ص: ۲۷

۱- ۳۶. حدیث از رسول خدا صلی الله علیه و آله می باشد. - «ارشاد القلوب»، ج ۲، ص ۴۰۵؛ «بحار الانوار»، ج ۳۶، ص ۴۰۸؛ «کفایه الاثر»، ص ۲۶۴.

نشوید، یکی کتاب خدا؛ قرآن و دیگری عترت من که اهل بیت من هستند».

آن پیرمرد، چون این بشارت و مژده عظیم را شنید، جزع و گریه اش ساکت گردید و گفت: مرا با وجود این بشارت، باکی از مرگ نیست.

آنگاه حضرت صادق علیه السلام فرمودند:

«ای پیرمرد! بدان که قائم ما از صلب حضرت امام حسن عسکری علیه السلام متولد خواهد شد، او نیز از صلب امام علی النقی علیه السلام به دنیا خواهد آمد و امام علی النقی علیه السلام از امام محمد تقی علیه السلام و ایشان از حضرت علی بن موسی علیه السلام و امام رضا علیه السلام از صلب حضرت موسی کاظم علیه السلام که او پسر من می باشد و از من متولد شده است. ما دوازده نفریم که تمام ما معصوم و از هر گناه و آلودگی، پاک می باشیم»^(۱).

تذکر: اختلافی که در ثواب انتظار امام زمان علیه السلام در بعضی از اخبار و روایات مشاهده می شود، به جهت تفاوت در درجات انتظار و معرفت و تقوای منتظران است؛ البته که هر کسی شناخت و تقوایش کامل تر است، ثوابش نیز بیشتر و کامل تر خواهد بود.

ص: ۲۸

۱- ۳۷. کفایه الاثر، ص ۲۶۴؛ «بحار الانوار»، ج ۳۶، ص ۴۰۸؛ «الصراط المستقیم»، ج ۲، ص ۲۴۱.

مقصد دوم وجوب انتظار و شرط قبولی اعمال

مقصد دوم کتاب، در توضیح این مطلب است که انتظار ظهور حضرت قائم - عجل الله تعالی فرجه الشریف - هم یکی از واجبات است و هم شرط قبولی سایر اعمال نیز می باشد.

در کتاب اصول کافی (۱) از اسماعیل جعفری (۲) روایت شده که می گوید: شخصی بر حضرت امام باقر علیه السلام وارد شد که همراه او صحیفه ای بود، حضرت به او فرمودند: «آیا این صحیفه «مخاصم» است که در آن از

ص: ۲۹

۱- ۳۸. کتاب شریف اصول کافی؛ تألیف الامام الجلیل ابو جعفر محمّد بن یعقوب کلینی می باشد که در زمان غیبت صغری می زیسته و در ۳۲۹ ه. ق یعنی در آغاز غیبت کبری وفات یافته است. وی آن قدر معروف و مشهور است که نیازی به تعریف و توضیح ندارد، تولدش در روستای کلین از توابع شهر ری و مرقدش در بغداد است.

۲- ۳۹. اسماعیل جعفری، مشترک بین اسماعیل بن جابر جعفری و اسماعیل بن عبدالرحمن جعفری کوفی است؛ لکن اسماعیل بن جابر مشهورتر و معروف تر می باشد و روایاتش نیز بیشتر است؛ لذا اگر قرینه ای در کلام نبود، مراد از اسماعیل جعفری، همان اسماعیل بن جابر جعفری است که از اصحاب امام باقر علیه السلام بوده است. - (معجم رجال الحدیث، مرحوم آیت الله خویی).

دینی سؤال شده که به واسطه آن، اعمال انسان به درجه قبول می رسد؟»

عرض کرد: آری، خدا شما را رحمت کند، مراد من نیز همین است.

حضرت فرمودند:

«آن دینی که به سبب آن، اعمال قبول می شود این است:

شهادت به یگانگی خدا و اینکه شریک ندارد، شهادت به رسالت خاتم انبیا محمد صلی الله علیه وآله، اقرار به حقانیت تمام آنچه که از جانب حضرت حق تعالی خبر داده، دوستی با ما اهل بیت، بیزاری از دشمنان ما، فرمانبرداری از امر ما، پرهیزکاری از گناهان، تواضع و انتظار داشتن از برای ظهور قائم ما؛ به درستی که برای ما دولتی است که هر وقت خدا بخواهد، آن را ظاهر می گرداند»^(۱).

همچنین در کتاب غیبت شیخ نعمانی رحمه الله^(۲) از ابوبصیر^(۳) روایت کرده

ص: ۳۰

۱- ۴۰. اصول کافی»، ج ۲، ص ۲۲؛ «بحار الانوار»، ج ۶۶، ص ۲؛ «امالی» شیخ طوسی، ص ۱۷۹.

۲- ۴۱. کتاب شریف غیبت نعمانی تألیف مرحوم الشیخ الجلیل ابو عبد الله محمد بن ابراهیم النعمانی که از شاگردان و معاصران مرحوم کلینی بود. در رجال نجاشی و علامه از او چنین تعبیر شده است: شیخ من اصحابنا، عظیم القدر، شریف المنزله، صحیح العقیده، کثیر الحدیث. - «خاتمه المستدرک»، ج ۳، ص ۲۶۵؛ «رجال نجاشی»، ص ۳۸۴.

۳- ۴۲. ابوبصیر، کنیه است برای چند نفر؛ از جمله: لیث بن البختری المرادی، یحیی بن قاسم اسدی، عبدالله بن محمد الاسدی که از اصحاب امام باقر و امام صادق علیهما السلام بوده اند؛ لکن هر گاه به صورت مطلق گفته شود مراد لیث بن البختری و یحیی بن القاسم می باشد. - «موسوعه طبقات الفقهاء»، ج ۲، ص ۶۳۲؛ «رجال طوسی»، ص ۳۳۲؛ «رجال علامه»، ص ۲۶۴.

که می گوید: روزی حضرت صادق علیه السلام فرمودند:

«آیا می خواهید شما را به چیزی خبر دهم که حقّ تعالی با نبودن آن، هیچ عملی را از بندگان قبول نمی فرماید؟
عرض کردم: بلی.

حضرت فرمود: آن، شهادت به یگانگی خداست، و آنکه حضرت محمد صلی الله علیه و آله بنده و پیامبر اوست، اقرار به آنچه خدا به آن امر فرموده، دوستی ما و بیزاری از دشمنان ما یعنی دشمنان ائمه و فرمان بردار بودن از برای ائمه اطهار علیهم السلام، پرهیزکاری از گناهان، کوشش نمودن در اطاعت خدا (یعنی در ادای واجبات شرعیه) یقین داشتن (در امر اصول دین و حقیقت امر ائمه طاهربین علیهم السلام)، انتظار داشتن برای ظهور حضرت قائم - عجل الله تعالی فرج الشریف -.

آنگاه فرمودند:

از برای ما دولتی هست که خداوند آن را ظاهر می گرداند هر وقت که بخواهد» (۱).

روایت دیگر در کتاب کمال الدین (۲) از حضرت عبدالعظیم (۳) است

ص: ۳۱

۱- ۴۳. غیبت نعمانی، ص ۲۰۰؛ «بحارالانوار»، ج ۵۲، ص ۱۴۰.

۲- ۴۴. کمال الدین، ج ۲، ص ۳۷۷.

۳- ۴۵. حضرت ابوالقاسم عبدالعظیم بن عبدالله بن الحسین بن علی بن الحسین بن زید بن الحسن بن علی بن ابی طالب «علیهم السلام» از نوادگان امام حسن مجتبی علیه السلام و معروف به عبدالعظیم حسنی یا سید الکریم می باشد که از اصحاب خاص امام محمد تقی علیه السلام -- و امام هادی علیه السلام می باشد و مرقد شریفش در شهر ری است امام هادی علیه السلام به یکی از اهالی ری فرمود: هرگاه قبر عبدالعظیم را در ری زیارت کردی مانند این است که در کربلا قبر امام حسین علیه السلام را زیارت نمودی. - «معجم رجال الحدیث»، ج ۱۱، ص ۵۲ شماره ۶۴۲۹؛ «کامل الزیارات»، ص ۵۳۷؛ «ثواب الاعمال»، ص ۹۹؛ «وسایل الشیعه»، ج ۱۴، ص ۵۷۵؛ «بحارالانوار»، ج ۱، ص ۱۶۵.

که فرمود: به محضر سید خود حضرت امام محمد تقی علیه السلام وارد شدم و قصد داشتم از آن جناب سؤال کنم که آیا قائم همان مهدی است یا فردی غیر از اوست؟

حضرت پیش از سؤال کردن من، به اعجاز الهی فرمودند:

«ای ابوالقاسم! به درستی که قائم ما همان مهدی است، که انتظار او را داشتن در زمان غایب بودنش و اطاعت و پیروی از او در زمان ظهورش واجب است، او سومین فرزند از نسل من است»^(۱).

شیخ صدوق رحمه الله در کمال الدین^(۲) با سند صحیح از حضرت صادق علیه السلام روایت کرده که فرمودند:

«نزدیک ترین حالات بندگان به خدا که در آن حال از آنها خوشنودتر از هر زمانی است، آن وقتی است که امام آنها غایب و از نظر آنان پنهان می باشد و مکان او را نمی دانند و با وجود این، یقین دارند که حجت

ص: ۳۲

۱- ۴۶. کفایه الاثر، ص ۲۸۰؛ «کمال الدین»، ج ۲، ص ۳۷۷؛ «اعلام الوری»، ص ۴۳۵؛ «بحارالانوار»، ج ۵۱، ص ۱۵۶.

۲- ۴۷. کمال الدین، ج ۲، ص ۳۳۷.

الهی موجود است، پس در آن زمان باید، هر صبح و شام منتظر فرج باشند» (۱).

مؤلف گوید: مراد از «هر صبح و شام»، کنایه از استمرار و دوام است؛ یعنی در هیچ حالی و در هیچ وقتی و در هیچ ماه و سالی نباید مأیوس از ظهور امام علیه السلام باشند؛ بلکه هر چه غیبت آن حضرت طولانی تر می شود باید امیدشان به نزدیکی زمان ظهور او بیشتر گردد و یقین ایشان به وجود مبارک او محکم تر و ثابت تر شود؛ زیرا که خود این طول غیبت، از امور غیبی است که ائمه ما علیهم السلام پیش از وقوع آن خبر داده اند.

مؤلف گوید:

هر دم در انتظار تو عمرم گذر کند

آن دگر امید مرا بیشتر کند

نوعی اثر نموده به قلبم جدایی ات

کاندر رگی ضعیف اثر نیشتر کند

ص: ۳۳

۱- ۴۸. کافی»، ج ۱، ص ۳۳۳؛ «بحار الانوار»، ج ۵۲، ص ۹۴؛ «اعلام الوری»، ص ۴۳۰؛ «غیبت» شیخ طوسی، ص ۴۵۷؛ «غیبت نعمانی»، ص ۱۶۱؛ «کمال الدین و تمام النعمه»، ج ۲، ص ۳۳۷.

مقصد سوم: معنای انتظار

مقصد سوم در بیان معنای انتظار و مقدار واجب از آن است که به نحو اختصار ذکر می کنیم.

بدان که اصل انتظار، امری قلبی است که امور و اعمال ظاهری و بدنی فراوانی از آن ظاهر می شود و بر حسب تفاوت درجات انتظار، آن اعمال نیز متفاوت می باشد.

امّا اینکه مقدار واجب انتظار قلبی برای ظهور آن بزرگوار چقدر است، آنچه از اخبار و روایات ظاهر می شود این است که مؤمن باید یقین داشته باشد به اینکه:

حضرت قائم - عجل الله تعالی فرجه الشریف - که امام دوازدهم است و فرزند بدون واسطه حضرت امام حسن عسکری علیه السلام است، از روزی که متولد شده، تاکنون زنده است و با همین بدن عنصری باقی است و در همین عالم است و نمرده است و نخواهد مُرد تا اینکه با

همین بدن عنصری ظاهر شود و در همین عالم نیز سلطنت و حکومت کند و عالم را پر از عدل نماید و دین اسلام را در تمام عالم رواج دهد. ظهور او وقت معینی ندارد که کسی بداند؛ بلکه احتمال دارد در همین سال واقع شود و احتمال دارد سال های بسیار دیگری تأخیر بیفتد.

مؤمن باید در هیچ حالی از حال ها، و هیچ سالی از سال ها، از ظهور آن جناب ناامید نباشد، بلکه باید همیشه اوقات و تمامی سال ها، امیدوار به ظهور سراسر سرور آن بزرگوار باشد.

پس اینکه بعضی از نادان ها، از روی حدس و گمان و خیال، می گویند: امام زمان علیه السلام به این زودی ظاهر نمی شود، یا تا صد سال دیگر هم ظهور نمی کند، خطا و اشتباه است و برخلاف دستوراتی است که از ائمه اطهار علیهم السلام نقل شده است؛ بلکه در اخبار زیادی تصریح فرموده اند که ظهور آن حضرت، ناگهانی (بغتة) واقع می شود (۱) و علامات حتمی ظهور؛ مثل خروج سفیانی و صیحه آسمانی و قتل

ص: ۳۵

---

۱ - ۴۹. در برخی روایات آمده است که امر ظهور امام زمان علیه السلام همانند وقوع قیامت، ناگهانی است و کسی جز خداوند متعال از آن آگاه نیست؛ از جمله در بحارالانوار، ج ۵۲، ص ۲۹۸. و در برخی روایات دیگر این طور بیان شده که خداوند امر ظهور امام زمان علیه السلام را یک شبه اصلاح می فرماید. بحارالانوار، ج ۱۳، ص ۴۲؛ منتخب الانوار، ص ۶۶؛ کمال الدین و تمام النعمه، ج ۱، ص ۱۵۲؛ کشف الغمه، ج ۲، ص ۵۰۵؛ غیبت نعمانی، ص ۲۸۲؛ بحارالانوار، ج ۵۱، ص ۱۵۶.

نفس زکیه؛^(۱) نیز همه در یک سال نزدیک به هم واقع می شود؛ چنان که به طور مشروح و با شواهد دیگر در کتاب «مکیال المکارم» ذکر نموده ام.^(۲)

پس ممکن است که ظهور در همین سال واقع شود و نیز ممکن است سال های بسیار دیگری هم به تأخیر افتد؛ ولی مؤمن نباید هیچ وقت ناامید باشد.

همچنین این نیز خطا و اشتباه است که کسی به طور قطع و یقین حکم کند که ظهور در فلان وقت یا فلان سال واقع می شود؛ بلکه در روایات فراوان و معتبری امر فرموده اند که هر کس برای ظهور حضرت قائم - عجل الله تعالی فرجه الشریف - وقت تعیین نماید را تکذیب نماید؛^(۳) زیرا علم به آن مخصوص خداوند عالمیان است.

ص: ۳۶

-
- ۱- ۵۰. بحارالانوار، ج ۵۲، ص ۲۱۹؛ «الارشاد»، ج ۲، ص ۳۶۸؛ «روضه الواعظین»، ج ۲، ص ۲۹۲؛ «الصراط المستقیم»، ج ۲، ص ۲۴۸؛ «کشف الغمه»، ج ۲، ص ۴۵۷.
- ۲- ۵۱. مکیال المکارم، ج ۲ و باب {۸} امر ۲۱. الواحد و العشرون.
- ۳- ۵۲. غیبت طوسی، ص ۴۲۶؛ «بحارالانوار»، ج ۵۲، ص ۱۰۳؛ «کافی»، ج ۱، ص ۳۶۸؛ «غیبت نعمانی»، ص ۲۸۹.

اما مقدار واجب از انتظار بدنی که از انتظار قلبی متجلی می شود، این است که مؤمن باید از معاصی و گناهان اجتناب نماید، و صفات بد را از خود دور نماید و خود را به صفات خوب و نیکو متصف کند تا اینکه اگر زمان ظهور آن حضرت را درک نمود مورد مرحمت و احسان آن جناب باشد و آن حضرت از او خشنود باشند، نه اینکه دل آزرده باشند؛ چنان که در روایتی ابوبصیر از حضرت صادق علیه السلام نقل کرده که ایشان فرمودند:

«هر کسی دوست دارد که از اصحاب حضرت قائم علیه السلام باشد باید انتظار ظهور آن حضرت را داشته باشد و عمل او بر طبق ورع و پرهیزکاری باشد و خود را به صفات خوب و اخلاق پسندیده متصف و آراسته نماید، در حالی که منتظر ظهور آن حضرت است. پس چنین کسی اگر از دنیا برود و ظهور حضرت قائم علیه السلام بعد از او واقع شود، ثواب کسی را دارد که فیض حضور آن جناب را درک نموده باشد و از

یاران و اصحاب او باشد. پس در طاعت و پرهیزکاری سعی کنید و منتظر ظهور امام قائم علیه السلام باشید». (۱)

در کتاب بحارالانوار (۲) و احتجاج (۳) توقیعی از امام زمان علیه السلام نقل شده که می فرماید: «باید هر یک از شما کاری بکنند و نوعی رفتار نمایند که به محبت ما نزدیک شود و احتراز و پرهیز نماید از عملی که او را به غضب ما نزدیک می کند...». (۴)

انتظار قلبی کامل

اما انتظار قلبی کامل، به این حاصل می شود که شخص مؤمن، در هیچ حالی از حالات، و هیچ وقتی از اوقات، و هیچ مکانی از مکان ها، از یاد امامش و انتظار قدوم مبارکش خالی و فارغ نباشد؛ بلکه اگر در مجالس و محافل مردم هم حاضر می شود و با اهل عالم گفتگو می کند، قلبش پیش امام علیه السلام باشد و به انتظار او و خیال او و شوق وصال او باشد؛ مثل شخصی که فقط یک فرزند داشته باشد و آن یک نفر هم دارای تمام کمالات و صفات خوب باشد که از وی انواع و اقسام

ص: ۳۸

۱- ۵۳. بحارالانوار، ج ۵۲، ص ۱۴۰؛ «غیبت نعمانی»، ص ۲۰۰.

۲- ۵۴. بحارالانوار، ج ۵۳، ص ۱۷۴.

۳- ۵۵. احتجاج، ج ۲، ص ۴۹۵.

۴- ۵۶. متن عربی حدیث چنین است: «فیعمل کل امرء منکم ما یقرب به من محبتنا و لیتجنب ما یدنیه من کراهیتنا و سخطنا...».

فایده ها و منافع را بهره ببرد، چنین فرزندی اگر به سفر رفته باشد و پدر نیز از جا و منزل او خبر نداشته باشد، آیا تصور می شود که این پدر حتی یک ساعت هم از خیال فرزند بیرون برود، یا آنکه پدر از جستجوی او غافل بماند؟! هرگز؛ بلکه تمام شب و روز و در همه ساعات، حالات، حرکات و سکنتات، محبوب او پیش نظر او ممثّل و مجسّم است؛ چنان که شاعر می گوید:

ای غایب از دو دیده چنان در دل منی

کز لب گشودنت به من آواز می رسد

اگر محبّت مؤمن به امام زمان علیه السلام به این درجه رسید، ایمانش کامل می شود؛ چنان که در حدیث نبوی که کتاب دارالسلام^(۱) و غیر آن روایت کرده اند، رسول خداصلی الله علیه و آله فرمودند: «ایمان مؤمن کامل نمی شود؛ مگر وقتی که من در نزد او از خودش عزیزتر باشم و اولاد من در نزد او از فرزندان خودش عزیزتر باشند، و اهل بیت من نزد او از خانواده خودش عزیزتر باشند و امور مربوط به من نزد او مهم تر از امور مربوط به خودش باشد».^(۲)

و همین که انتظار قلبی به این درجه از کمال رسید، آثار ظاهری آن هم به درجه کمال می رسد.

ص: ۳۹

۱- ۵۷. کتاب «دارالسلام» تألیف مرحوم خاتم المحدثین الحاج میرزا حسین نوری رحمه الله استاد مرحوم شیخ عباس قمی رحمه الله است.

۲- ۵۸. امالی شیخ طوسی، ص ۴۱۶؛ «امالی» شیخ صدوق، ص ۳۳۴؛ «فلاح السائل»، ص ۱۰۱؛ «بحار الانوار»، ج ۱۷، ص ۱۳؛ «علل الشرایع»، ج ۱، ص ۱۴۰.

آثار و نشانه های درجه کامل انتظار

بحث خاتمه در بیان علامات و آثار درجه کامل انتظار است که به نحو اختصار ذکر می شود و آن دوازده اثر و نشانه است:

اول: اولین نشانه درجه کامل انتظار این است که شخص منتظر در زمان فراق محبوب خود، دائماً محزون و غمگین است؛ چنان که از حضرت رضاعلیه السلام در توصیف حال مؤمنان در زمان غایب بودن امام زمان علیه السلام روایت شده است.

برای مغموم بودن مؤمن در زمان غیبت، جهات و دلایل دیگری نیز موجود است؛ مثل ضعف اهل اسلام؛ غلبه معاندان، مخفی بودن احکام واقعی، خارج بودن حکومت ظاهری از دست امام زمان علیه السلام و غیر اینها که با ظهور آن حضرت - عجل الله تعالی فرجه الشریف - تمام آنها رفع می شود، ان شاء الله.

دوم: گریان بودن در انتظار آن حضرت؛ چنان که از حضرت صادق علیه السلام روایت شده است. (۱)

ص: ۴۰

۱- ۵۹. بحارالانوار، ج ۵۱، ص ۲۱۹؛ «غیبت شیخ طوسی»، ص ۱۶۷؛ «کمال الدین -- و تمام النعمه»، ج ۲، ص ۳۵۲؛ «منتخب الانوار»، ص ۱۷۹ - یکی از اصحاب امام صادق علیه السلام نقل می کند: با چند نفر از اصحاب به محضر آن حضرت رسیدیم، دیدیم ایشان روی خاک نشسته، همانند مادر فرزند مرده و با صدای حزینی گریه می کند و اشک از دیدگانش جاری است و می فرماید: ای آقای من! غیبت تو خواب را از من گرفته، رختخواب را بر من تنگ نموده و راحت و استراحت دلم را اسیر کرده است. ای مولای من! غیبت تو مصیبت من را ابدی کرده و فقدان یکی پس از دیگری، اجتماع را زایل نموده است ...

سوم: همیشه به یاد آن حضرت بودن و لحظه ای خود را از ذکر و فکر او فارغ نگذاشتن.

چهارم: از اهل دنیا کناره گیری کردن و ترک معاشرت با آنان نمودن؛ مگر به مقدار حاجت و ضرورت.

پنجم: در اکثر اوقات؛ مخصوصاً آنگاه که احتمال اجابت دعا بیشتر است برای آن جناب دعا کردن و فرج و ظورش را از خداوند طلب نمودن.

ششم: ترغیب و تشویق مؤمنان و تقاضا از آنان برای دعا کردن به آن حضرت؛ زیرا که شخص منتظر حقیقی، به هر وسیله ای که احتمال نزدیک شدن وصال محبوب خود را بدهد، مشتاقانه در تحصیل آن کوشش و اقدام می نماید.

هفتم: هرچه غایب بودن امام طولانی تر می شود، شوق شخص منتظر، شدیدتر و زیادتر می شود.

هشتم: منتظر حقیقی، در زمان انتظار محبوب خود، بر سختی‌ها صبر می‌نماید و آنها را در کنار این امر بزرگ، سهل و سبک می‌شمارد.

در کتاب خرایج (۱) از حضرت رسول صلی الله علیه و آله روایت است که به اصحاب خود فرمودند: «بعد از شما گروهی می‌آیند که هر یک نفر از آنها، پاداش و ثوابش معادل ثواب پنجاه نفر از شماست».

گفتند: ای رسول خدا! در جنگ بدر و احد (۲) ما همراه شما بودیم. قرآن هم از ما تعریف نموده است. (پس چطور؟)

حضرت فرمود: «شما به سختی‌ها و مشکلاتی که آنها مبتلا می‌شوند، دچار نشده‌اید و به اندازه‌ای که آنان صبر می‌کنند، صبر ننموده‌اید» (۳).

مؤلف گوید: برای مؤمن واقعی، هیچ سختی و بلایی، از دوری و فراق و غیبت امام او بزرگ تر نیست. به همین جهت است که مؤمنان این زمان نسبت به مؤمنان زمان‌های گذشته برتری دارند.

ص: ۴۲

۱- ۶۰. الخرایج و الجرائح، {تألیف قطب الدین راوندی، فقیه و محدث و مفسر بزرگ متوفی ۵۷۳ ه. ق که مزار شریفش در صحن بزرگ حرم مطهر حضرت معصومه علیها السلام می‌باشد} ج ۳، ص ۱۱۴۹.

۲- ۶۱. جنگ و یا غزوه بدر و احد اولین جنگ‌های مسلمانان صدر اسلام است که سپاه اسلام با کمی نیرو و ادوات جنگی در مقابل سپاه مشرکان و کافران ایستادگی کردند. رزمندگان این دو جنگ دارای ایمان و شجاعت زیادی بودند که پس از آن معیار و ملاک سنجش دیگر مسلمانان قرار می‌گرفتند.

۳- ۶۲. منتخب الانوار، ص ۲۵؛ «غیبت طوسی»، ص ۴۵۶؛ «الخرایج»، ج ۳، ص ۱۱۴۹؛ «بحار الانوار»، ج ۵۲، ص ۱۳۰.

نهم: زمانی که شخص منتظر به حدّ کمال خود برسد، سختی ها و مشکلات زمان (۱) انتظار که بر او وارد می شود، آسان شده و از آنها لذّت می برد و به سبب شوق وصال و لقای محبوب، آن دردها و رنج ها را احساس نمی کند.

لذّت دیوانگی در سنگ طفلان خوردن است

حیف از آن اوقات مجنون را که در هامون گذشت

دهم: آنگاه که انتظار و مقام محبت، شدید شود، خواب و خوراک شخص منتظر کم می شود، حتی کار به جایی می رسد که به هیچ چیز دیگری توجه و التفات نمی کند و از خود بی خود می شود؛ چنان که برای امامان معصوم علیهم السلام این حالات در هنگام نماز اتفاق می افتاد. (۲)

یازدهم: با کامل شدن انتظار، شخص منتظر از هیچ یک از امور دنیا لذّت نخواهد برد، بلکه لذّت او تنها در ذکر محبوب و معشوق خود خلاصه و منحصر می شود.

شیخ سعدی می گوید:

گر مرا هیچ نباشد، نه به دنیا، نه به عقبی

چون تو دارم همه دارم دگرم هیچ نباید

ص: ۴۳

۱- ۶۳. چنان که در انتهای مقصد اول حدیث آن را نقل نمودیم.

۲- ۶۴. از جمله آنچه که از همه معروف تر است، کشیدن تیر از پای زخمی امیرالمؤمنین علیه السلام است در حال نماز، که از شدت درد نتوانستند در غیر نماز آن را بیرون آورند....

هر کدام از این موارد نیاز به توضیح بیشتری دارد؛ لکن با اختصار این کتاب سازگار نیست.

دوازدهم: یکی دیگر از علامات انتظار، آمادگی برای ورود محبوب است که آمادگی و مهیا بودن برای ظهور حضرت صاحب الامر علیه السلام نیز دارای نشانه هایی است.

۱ - عزم حقیقی بر یاری و پیروی از آن جناب،

۲ - آراستگی به صفات نیکو و نیز دور شدن از صفات زشت و آنچه که او نمی پسندد.

شاعر می گوید:

آینه شو جمال پری طلعتان طلب

جاروب کن تو خانه و پس میهمان طلب

۳ - مواظبت در انجام کامل طاعات و عبادات واجب و مستحب و نیز ترک محرمات و مکروهات شرعی؛

۴ - مهیا نمودن اسلحه مورد نیاز؛

۵ - مرابطه و پاسداری، آن گونه که در کتاب «وظیفه الانام» ذکر نموده ام؛

ص: ۴۴

۶ - مواظبت در خواندن دعای عهد کوچک و بزرگ که در کتاب وظیفه الانام (۱) نقل نموده ام و در کتاب زادالمعاد (۲) نیز ذکر شده است.

پایان کتاب نورالابصار فی فضیله الانتظار

ص: ۴۵

۱- ۶۵. که ابتدای آن دعای شریف این است: **اَللّٰهُمَّ رَبَّ النُّوْرِ الْعَظِيْمِ ...** - «مصباح المتهدجد»، شیخ طوسی، ص ۲۲۷؛ «اقبال الاعمال»، سید بن طاووس، ص ۲۳۹؛ «بحارالانوار»، ج ۸۳، ص ۲۸۵، مفاتیح الجنان، شیخ عباس قمی.
۲- ۶۶. زاد المعاد» تألیف مرحوم علامه محمد باقر مجلسی.

فهرست منابع

- ۱ - قرآن کریم
- ۲ - احتجاج، طبرسی
- ۳ - ارشاد القلوب، حسن بن ابی الحسن دیلمی
- ۴ - اعلام الدین، حسن بن ابی حسن دیلمی
- ۵ - اعلام الوری، طبرسی
- ۶ - اقبال الاعمال، سید بن طاووس
- ۷ - الخرائج و الجرائح، قطب الدین راوندی
- ۸ - الخصال، شیخ صدوق
- ۹ - الدعوات، قطب الدین راوندی
- ۱۰ - الصراط المستقیم، علی بن یونس نباتی
- ۱۱ - الغیبه، شیخ طوسی
- ۱۲ - الغیبه، محمد بن نعمانی
- ۱۳ - الکافی، کلینی
- ۱۴ - المحاسن، احمد بن محمد بن برقی
- ۱۵ - المزار، شیخ مفید
- ۱۶ - المصباح، کفعمی
- ۱۷ - النجم الثاقب، میرزا حسین نوری
- ۱۸ - امالی، شیخ صدوق
- ۱۹ - امالی، شیخ طوسی

۲۰ - بحار الانوار، علامه مجلسی

۲۱ - بلد الامین، کفعمی

۲۲ - تأویل الآیات، سید شرف الدین حسینی استرآبادی

۲۳ - تحفه العقول، حسن بن شعبه حرّانی

۲۴ - ثواب الاعمال، شیخ صدوق

۲۵ - رجال، شیخ طوسی

۲۶ - رسائل، شهید ثانی

۲۷ - زاد المعاد، علامه مجلسی

۲۸ - علل الشرایع، شیخ صدوق

۲۹ - کامل الزیارات، ابن قولویه قمی

۳۰ - کشف الغمه، علی بن عیسی اربلی

۳۱ - کفایت الاثر، علی بن محمّد خزّاز

۳۲ - کمال الدین و تمام النعمه، شیخ صدوق

۳۳ - مصباح المتّجهّد، شیخ طوسی

۳۴ - معجم الرجال الحدیث، آیت الله خویی

۳۵ - مفاتیح الجنان، شیخ عباس قمی

۳۶ - مکیال المکارم، محمّد تقی موسوی

۳۷ - منتخب الاثر، صافی گلپایگانی

۳۸ - منتخب الانوار، نیلی نجفی

۳۹ - میزان الحکمه، محمدی ری شهری

٤٠ - وسائل الشيعة، شيخ حرّ عاملي

ص: ٤٨

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می‌دانند و کسانی که نمی‌دانند یکسانند؟

سوره زمر / ۹

مقدمه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان، از سال ۱۳۸۵ هـ. ش تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن فقیه امامی (قدس سره الشریف)، با فعالیت خالصانه و شبانه روزی گروهی از نخبگان و فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است.

مرامنامه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان در راستای تسهیل و تسریع دسترسی محققین به آثار و ابزار تحقیقاتی در حوزه علوم اسلامی، و با توجه به تعدد و پراکندگی مراکز فعال در این عرصه و منابع متعدد و صعب الوصول، و با نگاهی صرفاً علمی و به دور از تعصبات و جریان‌های اجتماعی، سیاسی، قومی و فردی، بر مبنای اجرای طرحی در قالب «مدیریت آثار تولید شده و انتشار یافته از سوی تمامی مراکز شیعه» تلاش می‌نماید تا مجموعه ای غنی و سرشار از کتب و مقالات پژوهشی برای متخصصین، و مطالب و مباحثی راهگشا برای فرهیختگان و عموم طبقات مردمی به زبان های مختلف و با فرمت های گوناگون تولید و در فضای مجازی به صورت رایگان در اختیار علاقمندان قرار دهد.

اهداف:

۱. بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل البیت علیهم السلام)
۲. تقویت انگیزه عامه مردم بخصوص جوانان نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی
۳. جایگزین کردن محتوای سودمند به جای مطالب بی محتوا در تلفن های همراه، تبلت ها، رایانه ها و ...
۴. سرویس دهی به محققین طلاب و دانشجو
۵. گسترش فرهنگ عمومی مطالعه
۶. زمینه سازی جهت تشویق انتشارات و مؤلفین برای دیجیتالی نمودن آثار خود.

سیاست ها:

۱. عمل بر مبنای مجوز های قانونی
۲. ارتباط با مراکز هم سو
۳. پرهیز از موازی کاری

۴. صرفا ارائه محتوای علمی

۵. ذکر منابع نشر

بدیهی است مسئولیت تمامی آثار به عهده ی نویسنده ی آن می باشد .

فعالیت های موسسه :

۱. چاپ و نشر کتاب، جزوه و ماهنامه

۲. برگزاری مسابقات کتابخوانی

۳. تولید نمایشگاه های مجازی: سه بعدی، پانوراما در اماکن مذهبی، گردشگری و...

۴. تولید انیمیشن، بازی های رایانه ای و ...

۵. ایجاد سایت اینترنتی قائمیه به آدرس: www.ghaemiyeh.com

۶. تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و...

۷. راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات شرعی، اخلاقی و اعتقادی

۸. طراحی سیستم های حسابداری، رسانه ساز، موبایل ساز، سامانه خودکار و دستی بلوتوث، وب کیوسک، SMS و...

۹. برگزاری دوره های آموزشی ویژه عموم (مجازی)

۱۰. برگزاری دوره های تربیت مربی (مجازی)

۱۱. تولید هزاران نرم افزار تحقیقاتی قابل اجرا در انواع رایانه، تبلت، تلفن همراه و... در ۸ فرمت جهانی:

JAVA.۱

ANDROID.۲

EPUB.۳

CHM.۴

PDF.۵

HTML.۶

CHM.۷

GHB.۸

و ۴ عدد مارکت با نام بازار کتاب قائمیه نسخه :

ANDROID.۱

IOS.۲

WINDOWS PHONE.۳

WINDOWS.۴

به سه زبان فارسی ، عربی و انگلیسی و قرار دادن بر روی وب سایت موسسه به صورت رایگان .

در پایان :

از مراکز و نهادهایی همچون دفاتر مراجع معظم تقلید و همچنین سازمان ها، نهادها، انتشارات، موسسات، مؤلفین و همه

بزرگوارانی که ما را در دستیابی به این هدف یاری نموده و یا دیتا های خود را در اختیار ما قرار دادند تقدیر و تشکر می
نماییم.

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان - خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آواده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی - پلاک ۱۲۹/۳۴ - طبقه
اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: ۰۳۱۳۴۴۹۰۱۲۵

دفتر تهران: ۰۲۱ - ۸۸۳۱۸۷۲۲

بازرگانی و فروش: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

امور کاربران: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹